

"חרבות ברזל" - הצורך ברעיון מערכת מדיני

אודי דקל | 15 בנובמבר, 2023 | גיליון 1788

בעוד יעדיה הצבאיים-אופרטיביים של מלחמת "חרבות ברזל", כפי שנקבעו על ידי ממשלת ישראל, הם ברורים, לא הוצג רעיון מערכת מדיני, שהלחימה אמורה לשרת גם אותו. כתוצאה מכך גובר הלחץ הבינלאומי על ישראל להציג יעדים מדיניים התואמים למהלכים הצבאיים של הלחימה. על מנת להיחלץ ממלכוד זה, מומלץ לישראל להציג תכנית מדינית שעיקרה כינון ממשלת טכנוקרטים לרצועת עזה, בתמיכת ומעורבות מדינות ערב הפרגמטיות והקהילה הבינלאומית ובתאום עם הרשות הפלסטינית. גיבוי נרחב יאפשר למעשה לייצב את רצועת עזה לאחר תום המלחמה ובה בעת יתרום לחידוש תהליך הנורמליזציה האזורית עם ישראל ולכינון ארכיטקטורה אזורית חדשה ומתונה, שתחליש את הצייר הרדיקלי שמובילה איראן.

מטרתה של מלחמת "חרבות ברזל", כפי שקבעה ממשלת ישראל, היא להשמיד את יכולות השלטון והיכולות הצבאיות של חמאס וליצור ברצועת עזה מציאות חדשה כשחמאס אינו יכול לחדש את שליטתו, ולהחזיר את כל החטופים.

בחזונו של מנהיגי חמאס ברצועה והזרוע הצבאית של הארגון, יחיא סנוואר ומוחמד דף, מתקפת פתע נרחבת, ברברית ורצחנית, תחשוף את ישראל במלוא חולשתה בתקופה שהחברה הישראלית עוברת תהליך התפוררות, תניע התגייסות ערבית נרחבת והסלמה בשאר הזירות, ותהווה הזדמנות להכניע את ישראל. תוצאות המתקפה היו רחבות וקטלניות, בעיקר בשל קריסת מערך ההגנה של צה"ל, וגרמו לישראל להבין כי לא תתקיים התיישבות בנגב כל עוד חמאס שולט ברצועה ומחזיק בה זרוע צבאית חמושה. כן הובהר שחמאס אינו שלטון הרואה את ייעודו בדאגה לצרכיהם של 2.3 מיליון הפלסטינים החיים ברצועת עזה, אלא הוא כוח מזויין המחויב בראש ובראשונה להשמדתה של מדינת ישראל ולהקמת מדינה אסלאמית-פלסטינית בשטחה.

ואולם, עד כה התנפצו שלוש הנחות המוצא של מנהיגי חמאס:

א. **התקיפה בהפתעה של חמאס תחולל מלחמה אזורית.** אמנם זירת המלחמה נפרסת מעבר לרצועת עזה. ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, הבהיר כי חמאס הוא רכיב אינטגרלי בצייר הטרור שמובילה איראן. ואכן, המערכה כוללת הסלמה בזירה הצפונית - חילופי אש בין ישראל לחזבאללה, שמאתגר את ישראל, תוך שליטה במדרגות ההסלמה מתחת לסף המלחמה; שלוחיה של איראן - מיליציות שיעיות פעילות נגד ישראל מעת לעת בשיגורי טילים, רקטות וכלי טייס בלתי מאוישים (כטב"מים) מסוריה, מתימן ומעיראק; ניכרת

הסלמה בזירת יהודה ושומרון, שרותחת בהשראת המלחמה ברצועה ובשל פעילות מוגברת של צה"ל שתכליתה פירוק תשתיות חמאס ושאר גורמי הטרור בשטח. עם זאת, לא התפתחה מלחמה אזורית בעצימות גבוהה, ולא הובערו הגדה המערבית, ירושלים והרצועה הערבית בישראל.

ב. **ישראל תירתע מתמרון קרקעי לעומק הרצועה בתגובה לתקיפה.** ישראל שהופתעה ונקלעה למצב מלחמה לא נרתעה מתמרון יבשתי לעומק רצועת עזה ופנתה למהלך צבאי נרחב, במטרה לעקור משורש את שלטון חמאס ולפרק את התשתית הצבאית של הארגון, ונחושה להמשיך במתקפה גם אם תמשך מספר חודשים.

ג. **ארצות הברית תמהר לעצור את ישראל.** באופן מפתיע בראיית אויביה של ישראל, ארצות הברית התייצבה לצידה, פרסה כוחות לאזור כדי למנוע מלחמה אזורית, ובפועל היא שותפה למטרה למוטט את חמאס.

ממשלת ישראל גיבשה רעיון אסטרטגי צבאי-אופרטיבי כשהמטרות הצבאיות ברורות – השמדת יכולות שלטון ויכולות צבאיות של חמאס; פירוז הרצועה מיכולות צבאיות; יצירת תנאים להמשך חופש פעולה צבאי לישראל ברצועת עזה כדי למנוע צמיחה מחדש של חמאס; עיצוב רצועת אבטחה מעובה לאורך גבולות הרצועה כדי לאפשר תנאים ביטחוניים להחזרת ההתיישבות במערב הנגב; פתרון מעשי ויעיל למניעת התעצמות של חמאס ושאר ארגוני הטרור על ידי סגירה הרמטית של ציר פלדלפי ובידוק ביטחוני אפקטיבי במעבר רפיח; מניעת התרחבות זירת המלחמה לחזיתות נוספות בדגש על הזירה הצפונית.

אולם, ממשלת ישראל מתקשה לגבש רעיון אסטרטגי מדיני: בתפיסת המערכה המדינית, מלבד החזרת כל החטופים, ממשלת ישראל לא הגדירה לאן היא חותרת להגיע, אלא רק לאן אינה חותרת להגיע – לא יתקיים שלטון חמאס ברצועת עזה, אך לא יתפתח מצב של כאוס באזור; לא יתקיים ברצועה שלטון וממשל צבאי ישראלי והאזור לא יהיה תלוי בישראל; לא יותנע תהליך מדיני כולל לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני שיחול על הרצועה וגם על יהודה ושומרון; הרשות הפלסטינית לא תחזור לשליטה ברצועה, בשל חולשתה ואזלת ידה וגם מחשש שיהיה זה צעד ראשון לקראת הסדר כולל בין ישראל לפלסטינים.

נשיא ארצות הברית ג'ו ביידן ומנהיגים נוספים במערב ציינו בפומבי את חיוניות המעטפת המדינית. עבורם, אין מקום למעשה צבאי ללא יעדים מדיניים ברורים. קווי המדיניות האמריקאית, כפי שהציגם מזכיר המדינה אנתוני בלינקן: עזה לא תהווה יותר פלטפורמה לטרור; לא יתקיים כיבוש ישראלי ברצועת עזה ולא יצומצם שטחה; לא תתבצע העברה בכפיה של אוכלוסייה פלסטינית; לא יוטלו מצור וסגר על הרצועה; יוקם מנגנון לשיקום הרצועה; המשילות ברצועה תהיה בידי פלסטינים, תוך איחוד בין הגדה המערבית לרצועה תחת הרשות הפלסטינית, ובד בבד ייווצרו התנאים להסדר מדיני כולל, המבוסס על שתי מדינות.

משום שישראל אינה מציגה, לבטח בגלוי, לאן היא מתכוונת לנווט, גובר הלחץ המדיני עליה, בראש ובראשונה מצד ארצות הברית וגם מצד ידידותיה במערב, מדינות השלום במזרח התיכון ושותפות פוטנציאליות באזור. זאת, בנוסף לדרישה הגורפת ממנה לאפשר הפוגות הומניטריות שיצמצמו, ולו במעט, את המשמעות הקשות של הלחימה לאוכלוסיית הרצועה.

כמו לארצות הברית, למשטרים מתונים באזור, השותפים לתהליך הנורמליזציה עם ישראל, יש אינטרס לשמר את האופציה לעיצוב ארכיטקטורה אזורית חדשה ומתונה. אך המלחמה מאתגרת אותם מבית וחוסר הבהירות אשר למטרותיה המדיניות של ישראל מקשה עליהם. מצרים וירדן משוכנעות שלישארל תוכנית לדחוף לתחמן את האוכלוסייה הפלסטינית, ואילו מדינות המערב חוששות שישארל פועלת במקביל למלחמה נגד חמאס ברצועת עזה גם במטרה למוטט את הרשות הפלסטינית. הערכה זו נתמכת על ידי קיצוץ בכספי הסילוקין המעוברים לרשות, הגברת פרופיל הפעילות הסיכולית של צה"ל ביהודה ושומרון, ומעל לכל בשל אוזלת היד של ממשלת ישראל בטיפול בפשיעה הלאומנית היהודית.

היעדר היעדר האסטרטגי המדיני מקשה על ישראל להטעין את שעון הלגיטימציה הבינלאומי, שהוא חיוני כדי שלצה"ל יהיה פרק זמן נדרש להשלמת היעדים הצבאיים של המלחמה. אך יש דרך לעשות זאת - גיבוש נתיב מדיני - ניווט חיובי שיבהיר לאן ישראל מכוונת את מאמציה בזירת הסכסוך הישראלי-פלסטיני, שבניגוד לרצונה של ישראל שבה למרכז הבמה הבינלאומית והבין-ערבית.

בראש ובראשונה, ישראל תיטיב לעשות אם לא תבטל את המסגרת ההסדרית הקיימת של הסכם הביניים (1995), שבמסגרתו ניתנו לפלסטינים אפשרויות לשלטון עצמי ביישובים פלסטיניים ביהודה ושומרון וברצועת עזה, וגם את שלוש הדרישות שהוצגו על ידי הקוורטט לממשלה פלסטינית - הכרה במדינת ישראל, הכרה בהסדרים הקיימים בין ישראל לאש"ף והפסקת הטרור והאלימות. עם זאת, על ההתייחסות לרצועת עזה להתעדכן לנוכח תוצאותיה של ההשלמה עם שלטון חמאס באזור במשך 16 שנים, וגם עקב חוסר יכולת של הרשות הפלסטינית לשוב ולשלוט ברצועה בשל חולשתה וכישלונה המוכח במבחן השליטה בגדה המערבית. לפיכך, יש לחתור לגיבושה של הנהגה אחרת ברצועה. אחת האפשרויות היא כינון מנהלת טכנוקרטים, שלא תהיה צבועה בצבעי חמאס או פת"ח. מנהלת הטכנוקרטים תשאב את הלגיטימיות שלה מהרשות הפלסטינית, על בסיס הסכמתה של הרשות להעניק לה את מושכות הניהול ברצועה, לספק לה את המעטפת הכלכלית ולשמש עבודה ערוץ להעברת תרומות ומשאבים המתקבלים מהקהילה הבינלאומית (שעבודה, הרשות הפלסטינית היא הממשלה הפלסטינית הרשמית).

האתגר המהותי גלום בקושי המשוער להצמיח ברצועת עזה מנהיגות מקומית, כזו אשר תרכיב את מנהלת הטכנוקרטים ותפעיל באפקטיביות את הרשויות המקומיות ואת כלל המנגנונים החיוניים לניהול החיים האזרחיים, ובכלל זאת השכנת סדר, מניעת כאוס ובלימת ניסיונות השתלטות (צפויים) של גורמים סוררים, כולל התאוששות וצמיחה מחודשת של חמאס (שיוותר

בלבבות של כ-40 אחוזים מאוכלוסיית הרצועה). לשם כך נדרשת לגיטימציה לא ממדינת ישראל, אלא מהקהילה הבינלאומית והמערכת הערבית הפרגמטית, שתעניק תמיכה במשאבים ובמעורבות פעילה בניהול הרצועה.

למרות הניסיון השלילי של הסתמכות על כוחות שמירת שלום, טרם הוצאת כוחות צה"ל מהרצועה ישראל יכולה לדרוש פריסה של כוח משימה בין-ערבי, שיפעל במסגרת בינלאומית רחבה ותפקידו יהיה לסייע למנהלת הטכנוקרטיים, כמו גם לארגונים הבינלאומיים שפועלים ברצועה, לוודא כי הסיוע ההומניטרי מגיע ליעדו, לתמוך ברשויות מקומיות וארגונים אזרחיים לממש את אתגר המשילות ומניעת כאוס. למצרים מיועד תפקיד מרכזי במשימה זו, לאור היכרותה העמוקה את הרצועה ושליטתה בצינור האספקה העיקרי לאזור - מעבר רפיח. יקל על מצרים להיענות למשימה תחת גג בינלאומי ואזורי, ובפרט אם תזכה בתמורות ראויות להשקעתה בהשכנת יציבות וסדר. חלופה זו ניתנת להצגה כמצב ביניים עד להתייצבות השטח ובלי שלילת האפשרות לחדש בעתיד את שליטת הרשות הפלסטינית ברצועה, וזאת בתנאי שתוכיח מסוגלות בגדה המערבית, תפסיק לתמוך במשפחות של טרוריסטים ותתרום אקטיבית לייצוב הרצועה עצמה.

הדרישה הנחרצת של ישראל לשמר בידיה את חופש הפעולה המבצעי ברצועת עזה, לסיכול טרור ולפירוק תשתיות טרור ברצועת עזה, וכן להחזיק ברצועת אבטחה - כחיץ צבאי בין יישובי מערב הנגב לרצועה - עשויה להתנגש עם פריסת כוח משימה אזורי בין-ערבי. לשם כך נדרשות ערבויות ולגיטימציה מצד ארצות הברית לישראל: (1) לזכותה של ישראל להגנה עצמית ולמניעת תרחיש דומה לזה של ה-7 אוקטובר בעתיד; (2) שמירת הפירוז באמצעות סגירה הרמטית של מרחב פילדלפי למניעת הברחות נשק ולבידוק אפקטיבי במעבר היבשתי וכן במסדרון ימי, אם יוקם; (3) כוח המשימה האזורי יהיה מונחה על ידי פיקוד המרכז האמריקאי; (4) יכוננו מנגנוני תיאום ומניעת עימות בין צה"ל לכוח המשימה; (4) באחריות המתאם הביטחוני האמריקאי (USSC) יוקמו מנגנוני ביטחון פנים ושיטור ברצועת עזה, מבוססים על האוכלוסייה העזתית.

הצהרת כוונות מצד ישראל בכיוון זה תועיל לשכך ולו חלק מהלחץ הבינלאומי המתגבר כלפיה ומאיים לקצר את פרק הזמן שנדרש למאמץ הצבאי על מנת שיושגו מטרות המלחמה. בנוסף יהיה זה צעד שיסייע לחדש את המהלכים לקראת עיצובה של ארכיטקטורה אזורית חדשה, כמענה למחולל אי-היציבות האזורית - הציר האיראני - וכן לביצור היחסים בין ישראל לבין ארצות הברית ולטיפול אזורי במערכת הפלסטינית, כך שלא תהווה אתגר לישראל בלבד.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט